

Veel maatschappelijk animo voor revolutionair experiment

Ketenpartijen houden elkaar in de greep (maar willen wel veranderen)

Het is nog niet zo lang geleden dat een pleidooi voor een structurele verandering in de voedselvoorziening werd afgedaan als luchtfietsrij uit het geitenwollensokkencircuit. Gezonde voeding, gezonde landbouw, biologische voeding was lange tijd allerm minst mainstream. Tijdens de Doorwerth-conferentie op 22 februari 2017 bleek echter dat dit gedachtegoed is doorgedrongen tot de top van het agrarisch bedrijfsleven, natuurbeweging, particulier grondbezit en zelfs de politiek. De tijd is rijp voor een grote praktijkproef.

De uitnodiging voor de Doorwerth-conferentie zet al meteen de toon: "In snel tempo transformeert het platteland tot een gigantisch agrarisch bedrijventerrein dat ecologisch volledig wordt uitgeput om de 'consument' te dienen. Sinds de Tweede Wereldoorlog is de productie van het boerenland tot een ongelooflijk niveau gestegen, wij produceren en exporteren alsof er geen grenzen aan groei bestaan. Wij mogen trots zijn op de positie van Nederland als het op één na, grootste voedsel exporterende land van de wereld."

Maar er is een keerzijde. Uit een representatief consumentenonderzoek door onderzoeksbureau Motivaction blijkt dat tweederde van alle consumenten min of meer weet dat het niet goed gaat met onze lucht, bodem, sloten en riviertjes. Zij maken zich daar zorgen over, maar weten niet wat te doen. Supermarkten doen hun best voedingsmiddelen zo veilig en voordelig mogelijk op het schap te presenteren. De meeste consumenten maken gretig gebruik van de aanbiedingen. Slechts een minderheid koopt bewust biologisch, diervriendelijk of uit de eigen streek. Toch blijkt uit hetzelfde Motivaction-onderzoek dat acht van de tien consumenten een hoge bereidheid heeft mee te werken aan het kopen van duurzame producten van dichtbij, waarbij het geld eerlijker verdeeld kan worden en de essentie van biodiversiteit voor de toekomst wordt bewaakt. Grootste probleem, zo meent Frits Spangenberg van Motivaction, is dat de weg daar naar toe er nog niet is. Het zou wat hem betreft heel mooi zijn als we vandaag daar een begin voor kunnen maken.

Maatschappelijke en economische waardering

De aftrap van de conferentie kwam van Ruud Huirne, hoofd Food en Agro van de Rabobank. Ook zijn organisatie is er zich van bewust dat het onmogelijk is om op dezelfde voet door te gaan als de afgelopen decennia. "Duurzaamheid staat bij ons hoog in het vaandel. Onze vraag is daarom hoe je economisch rendabel kunt boeren maar wel met respect voor de natuur en vooral ook de bodem. We zien dat de bodemvruchtbaarheid op steeds meer plaatsen achteruit gaat en als de landbouw daar niets iets aan doet worden die gronden onbruikbaar. Samen met FrieslandCampina en het Wereldnatuurfonds werken we daarom nu aan biodiversiteitsmonitor die boeren zal stimuleren om met respect voor bodem en biodiversiteit te werken. Het gaat ons er om dat we samen met onze partners en natuurlijk de boeren gaan werken aan een verbetering van de functionele biodiversiteit, aan landschap, natuur en verbindingen. Hoe zich dit moet gaan terugverdienen is nog niet helemaal duidelijk. Een landbouw die werkt aan biodiversiteit verdient waardering en die moet uiteindelijk vanuit de consument komen."

Het is nog wel lastig om daar economisch handen en voeten aan te geven. Kunnen we een wenkend perspectief bieden aan de boeren? Nu zijn de marges in de landbouw ongeveer 2-3 procent. Daar zit weinig speelruimte in en je kunt niet van de boeren verwachten dat ze vijf procent inleveren om duurzamer te werken. Gelukkig laten de koplopers zien dat je met een goed duurzaamheidsplan wel degelijk geld kunt verdienen. Vraag is hoe de middengroep daarvan kan gaan profiteren. De boer kan het niet alleen, de bank kan het niet alleen en wat is dan wel mogelijk? Huirne: "Ik denk dat je met ons systeem in de toekomst niet alleen een maatschappelijke waardering kunt krijgen, maar bij onze bank ook toegang krijgt tot speciale aantrekkelijke financieringsvormen, en van de zuivelcoöperatie een iets hogere melkprijs. En ik hoop dat de overheid regels wil versoepelen voor deelnemers aan ons systeem. Een meer duurzame landbouw kan niet van een enkele partij komen, niet van de boer, niet van de bank, de overheid of de consument. Maar als iedereen een klein beetje bijdraagt, maken al die beetjes samen maken wel een stap in de goede richting."

Hectares, pk's , en liters melk

Daar waar Huirne de weg van de geleidelijkheid bepleit, is Jorrit Kiewik meer van de grotere stappen. De directeur van Youth Food Movement Nederland vertelt zijn persoonlijke verhaal hoe hij op de Agrarische Hogeschool merkte dat de veelal boerenzonen het met elkaar vooral hadden over het aantal koeien, hoeveelheid hectaren en de pk's van de trekker. "Niemand had het over de kwaliteit van de producten, de liefde voor het land, de zorg voor de bodem. Niemand zegt: ik maak lekkere melk, die moet je eens proeven. Er is nauwelijks nog enige binding met het product dat de boer maakt. Dat komt doordat de bedrijven steeds maar groter en groter worden. En dan raakt langzamerhand ook de consument de waardering van het product kwijt. In het voedselvraagstuk zie je dan ook dat eenderde van ons voedsel wordt weggegooid. Het heeft voor ons als consument nauwelijks nog waarde. En daar willen wij als Youth Food Movement verandering in aanbrengen."

Dat doet Kiewik en zijn organisatie onder andere door de politiek te adviseren hoe je de veranderingen in de landbouw kunt versnellen. Maar ook door jonge ondernemers te inspireren met mooie voorbeelden. En ook in de stad mensen informeren via gesprekken over voedsel. "Dit zijn de onderwerpen waarop wij het landbouw- en voedselsysteem willen veranderen. Een zijn met de natuur, maar ook innovatief, zorgen dat de vernieuwers een plek krijgen in ons voedselvoorziening. Het zijn de ondernemers die net iets anders doen, en die weten dat ondernemerschap meer is dan een grotere trekker hebben, meer hectare of meer koeien. We moeten de standaard doorbreken."

Wicked problems

In de discussie die hier op volgt, blijkt eigenlijk dat niemand er nog aan twijfelt dat het drastisch om moet met de landbouw en voedselvoorziening. De tijd dat alleen de Don Quichots hier tegen ageerden, is voorbij. De degradatie van het grasland, de residuen, het vervuilde grondwater zijn allemaal *wicked problems* die je niet meer geïsoleerd, technocratisch kunt oplossen. Die vereisen een samenhangend pakket van drastische maatregelen. Maar hoe drastisch en hoe snel dat moet, daar lopen de meningen nog over uiteen: Gaan we proberen de grote groep boeren mee te krijgen in het systeem van Rabobank, FrieslandCampina en het WNF of gaan we meteen voor een ommekeer zoals Kiewik die bepleit?

Die discussie hangt in grote mate samen met de vraag wie een en ander moet gaan betalen. Het is een aantrekkelijke gedachte dat de Rabobank dat dan maar moet doen. Maar, zo reageert Huirne,

‘wij kunnen natuurlijk niet zomaar beslissen om uw en mijn spaargeld daar aan te besteden’. Ook de retailers en de inkooporganisaties zouden hun verantwoordelijkheid moeten nemen, net als de consumenten natuurlijk. Want die hebben met z’n allen in feite de boeren ‘in hun greep’: de boeren hebben geen macht, geen zeggenschap meer over hun product. En dan is de cirkel rond: iedereen voelt dat er iets moet gebeuren, maar kan er niet uitbreken om een nieuwe weg in te slaan. Behalve dan de paar voorlopers waar Kiewik het over had die weliswaar heel succesvol zijn maar die nog geen echte doorbraak kunnen forceren.

10x10 km

De organisatie van de Doorwerth-conferentie riep dan ook op om op een paar plekken in Nederland bij nul te beginnen: kunnen we niet op een stuk van 10x10 kilometer een experiment starten waarbij alle partijen meedenken en meehelpen om een landbouw- en voedselsysteem op te zetten waarbij zowel aandacht is voor duurzaamheid van bodem, lucht en water, maar ook voor de gezondheid van de consument en voor de passie van boeren voor het product dat ze maken? Want in het gezelschap is niemand die ontkent dat er iets moet gebeuren. Maar wie wil en durft zich daaraan te committeren en ook echt een stap te zetten? Zo’n experiment kan natuurlijk alleen slagen als er voldoende partijen mee doen en hun eigen manier van werken en denken van de afgelopen decennia ter discussie durven stellen. Vooral ook om hier de verbinding tussen alle betrokkenen weer tot stand te brengen: dat de consument weer contact heeft met de boeren, de boeren met de retailers en de natuur- en milieuorganisaties en overheden. Dat mensen zich weer bewust worden van hun positie en van de waarde van landbouw en voedsel.

Vanuit een van de aanwezigen komt een aanbod om met het idee van de 10x10 km aan te haken bij het Overlegorgaan infrastructuur en milieu. Het is een onafhankelijk orgaan, wettelijk verankerd en staat los van de departementen. “We zijn bij elkaar gekomen met maatschappelijke partijen om na te denken over een boodschap aan het nieuwe kabinet. Via onze voorzitter Jacques Wallage willen we met een verhaal komen waarin we zeggen hoe we vanuit de maatschappelijke organisaties aankijken tegen het versnellen van de noodzakelijke transitie in de voedselvoorziening en landbouw. Dit verhaal concretiseren we door twee uitersten naast elkaar te zetten: via het intensiveren en verbeteren van de landbouw of juist gaan zoeken naar vernieuwingen in het kleinschalige. Tegen het kabinet willen we dan zeggen dat we voor de transitie behoefte hebben aan een aantal dingen. In dat kader past het denk ik heel goed om het hier voorgestelde experiment mee te nemen.”

Na afloop van de conferentie melden zich steeds meer organisaties die graag mee willen doen aan het experiment. En dat is niet alleen voor de Bühne, want dan hadden ze dat wel in het openbaar gedaan tijdens de conferentie. De betrokkenheid, het gevoel voor urgentie is wel degelijk doorgedrongen.